

Rosa Torres. *Cap de Favàritx*, 2008. Acrílic sobre cartró, 50 x 70 cm.

EL SOROLL EL FAN ELS ALTRES

ASPECTES PATRIMONIALS DEL PAISATGE SONOR

Francesc Llop i Bayo

The Others make the Noise. Heritage and Sounds of the Landscape.

Once more we try to reflect on the landscape of sound, in other words, the noise made voluntarily by a community to express and be expressed. Our reflection attempts to discover the communicative aspects, which are our heritage, of the set of sounds made by a specific group in a particular space and time. We propose that sounds always communicate and integrate, and consequently separate those that are not members of the group.

Nosaltres no compartim, en absolut, aquella vella discussió filosòfica (que en realitat és un *koan* o típic problema que el mestre zen planteja al seu deixeble per comprovar el seu creixement) que diu que quan un arbre cau enmig d'un bosc no fa soroll si cap persona no l'escolta.

Per contra pensem, exagerant també per tractar de conèixer el problema, que tota emissió sonora té sempre una capacitat de comunicació voluntària per part d'un individu o d'un grup, tant respecte a ell mateix com –i sobretot– respecte a la resta de grups, especialment els més pròxims.

En altres llocs ja hem reflexionat sobre els sons produïts durant processos tècnics i hem dit que anaven més enllà de la necessitat tecnològica i que hi havia diferències importants rítmiques i acústiques entre processos semblants d'un país a un altre (com els telers manuals o els ferrers, que sonen o millor sonaven de manera diferent a Andalusia o a Aragó).

També arribarem a la conclusió, en un interessant grup de treball de l'Institut de Acústica del CSIC, que els sons *per se* no tenien contingut ni emotiu ni comunicatiu, i que calia conèixer-los –i compartir-ne la clau– per treure'n profit: no hi ha sons agradables o desagradables, amables o dignes de rebuig sense conèixer el context.

No hem parlat de soroll. Perquè nosaltres no fem soroll. *El soroll el fan els altres*, la qual cosa sembla evident. Quan nosaltres hem d'utilitzar una eina o un mecanisme, encara que siga a deshora, ho fem per necessitat i, per tant,

no és –o no sol ser– una provocació. Cosa diferent és quan ho fan els altres. Per cert, he escrit a deshora i aquesta ja podria ser una pista: la comunitat atorga un temps i un espai per a certes activitats acústiques, no hem de pensar tan sols en les normatives municipals sinó en certs moments sagrats i profans de la nostra vida quotidiana. Algú imagina fer soroll poc abans de xutar un penal? I algú imagina romandre en silenci per aplaudir –o protestar– si ha estat el nostre equip qui ha marcat (o si ho ha fet l'altre)?

Per tant, soroll és allò que fan els altres, més enllà del moment, intensitat o ubicació, mentre que quan ho fem nosaltres és expressió, comunicació, sentiment... i si voleu, un fet patrimonial.

«TOTA EMISSIÓ SONORA
TÉ SEMPRE UNA CAPACITAT
DE COMUNICACIÓ
VOLUNTÀRIA PER PART D'UN
INDIVIDU O D'UN GRUP»

■ EL SOROLL PATRIMONIAL

En aquest sentit les normes, sobretot municipals, són una referència relativa. Ja hem escrit que aquesta normativa, especialment del passat, ens ajuda a conèixer no tant el control sonor efectiu com, per contra, aquells elements sonants que s'ha intentat controlar, de manera general en va. Però poden utilitzar-se les normes objectives per determinar quan un so és soroll? Al valor objectiu del soroll –és a dir, als decibels– cal afegir, sens dubte, el valor patrimonial del soroll, que relativitza (cap amunt o cap avall) els nivells de molèstia.

Ja hem dit en altres ocasions que el patrimoni no existeix, que és un valor afegit per una comunitat a un fet –immaterial o material– que té significat per al grup. Aparentment peguem voltes en rodó: si patrimo-

nial és allò que té sentit per a una comunitat, el soroll que té sentit deixa de ser soroll i es converteix en un element portador de significat per al grup.

No voldré referir-me als sorolls extrems com la pirotècnia, de la qual som tan amants els valencians –per cert, des de quan? De segur que no és cosa dels moros, perquè si ho fóra, la conquesta hauria estat d’una altra manera–, però parlaré de bandes de música pel carrer, per exemple. No fa massa temps vaig llegir en un llibre de festes que les bandes superaven els màxims recomanables i que, per tant, els músics haurien de dur auriculars de protecció quan desfilaven –i també el públic present. La proposta, que es pretenia seriosa, veia les dificultats afegides, deia, per les manies de la gent que no acceptaria aquella protecció necessària. Un altre article que també volia protegir dels excessos acústics es trobava amb un dilema de difícil solució, ja que un cantant d’òpera, quan emet els seus cants, supera de llarg els 100 decibels i per tant caldria protegir-lo de la intensitat sonora que ell mateix produeix. Però quina mena d’auriculars de protecció hauria d’usar si és el seu mateix cos el que produeix la potent emissió acústica?

L’argument patrimonial, per tant, va més enllà del fet objectiu de l’emissió sonora de tants o tants altres decibels: el so forma part del patrimoni del grup i és acceptat com a tal, tinga la intensitat que tinga, perquè forma part de la nostra identitat. Un element més pròxim, també per als valencians: algú imagina esmorzar –el sagrat esmorzar!– en un bar silenciós? Jo diria, fins i tot, que els bars i altres establiments de menjar i de relació, sobretot dels homes, estan fets a posta de la pitjor manera acústica possible, perquè les veus ressonen i perquè calga cridar per mantenir un nivell més o menys acceptable de comunicació.

■ EL SOROLL COMUNICA

Ja ho hem apuntat –i hem de tornar a incidir-hi–: el soroll comunica. O millor, cal dir, els diversos elements acústics, allò que hom anomena paisatges sonors, parlen dels

© Francesc Llop

La pirotècnia es pot considerar com un soroll extrem. No obstant això, els valencians l’entenen com a part de la seua tradició, lligada a la festa i la celebració, i no la consideren un soroll agressiu.

**«EL SO FORMA PART
DEL PATRIMONI DEL GRUP
I ÉS ACCEPTAT COM A TAL,
TINGA LA INTENSITAT QUE
TINGA, PERQUÈ FORMA
PART DE LA NOSTRA
IDENTITAT»**

manera patrimonial. Sabut és que les campanes han constituït, durant segles, la manera més privilegiada de comunicar dins d’un grup. I també és sabut que les campanes són, potser, l’únic instrument musical que roman intacte –acústicament– al llarg dels segles.

Ara bé, les campanes superen tota mesura acústica objectiva –com també ho fan les bandes de música o els cantants d’òpera. A la pregunta de si són un so patrimonial o un soroll, cada comunitat ha de respondre a la seua manera. La resposta, en principi, sembla evident: per nosaltres, que les hem sentides des de sempre, les campanes són un so patrimonial; per als altres, els forasters –els altres són sempre forasters– el so és una agressió i, per tant, soroll.

En totes les històries recents de denúncies –i n’hi ha unes quantes ara– són sempre forasters els qui denuncien el so de les campanes nocturnes, les del rellotge. Oblidant que és un dret comunitari –ésser informats de l’hora per l’Ajuntament– i que és una obligació municipal –informar de l’hora que passa–, només recorden que els seus decibels superen el màxim permès. I per protegir

elements permesos i acceptats per una comunitat a través dels quals aquella expressa els seus sentiments, els seus ritmes i valors.

El rumor del trànsit ens indica uns ritmes associats a la setmana, al temps de treball o d’oci. I les màquines o fins i tot el cicle dels bars nocturns, que creix quan s’acosta el cap de setmana i disminueix a partir del diumenge.

De vegades els sons són voluntàriament potents per mostrar valors conscients. Sovint hem indicat que quan es construeix el Micalet, la gran campana de les hores de la Catedral de València, campana i rellotge de gestió municipal, la fan tan grossa perquè sone fins a les muralles i més enllà per mostrar la magnificència d’una ciutat tan il·lustre com aquesta. El so potent, ara emmudit de nit per la voluntat d’un sol veí, comunica no sols les hores i el pas del temps, sinó el prestigi d’una ciutat que sempre ha volgut ser poderosa i vol mostrar-ho als altres.

El so de les campanes, especialment nocturn, planteja un problema que sols es pot resoldre de

En la imatge, el cap de Favàritx coronat pel seu far, a l'extrem nord-est de l'illa de Menorca.

**«DE LA MATEIXA MANERA QUE JA ES
CONSIDERA INDISPENSABLE COMPTAR
AMB ELS ASPECTES MEDIAMBIENTALS
D'UN ENTORN, CAL INTEGRAR ELS
SONS PRODUÏTS PER CADA GRUP, QUE
SIGNIFIQUEN UNA FORMA DE CONSTRUIR
COMUNITAT.»**

© Francesc Llop

els drets individuals, es retallen i suprimen els drets col·lectius. Ja sabem que la noció de patrimoni, a banda del valor afegit, suposa uns drets limitats a les persones –als titulars o propietaris, per exemple– en nom de la comunitat. El valor patrimonial del rellotge comú –sovint un dret adquirit amb un secular procés històric– segurament supera els drets individuals, sobretot tenint en compte que quan compraren la caseta aquella en el poble tan simpàtic, les campanes ja estaven sonant.

Seria com denunciar les festes, perquè trenquen l'ordre quotidià i impedeixen el lliure trànsit pels carrers o, fins i tot, demanar la prohibició del descans dominical, ja que limita els drets dels compradors i venedors.

■ EL SOROLL SEPARA

Per tant, el soroll separa. Millor dit, el so potent dels altres, percebut com a soroll, autoafirma la diferèn-

«QUAN ES CONSTRUEIX EL MICALET, LA GROSSA CAMPANA DE LES HORES DE LA CATEDRAL DE VALÈNCIA, LA FAN TAN GRAN PERQUÈ SONE FINS A LES MURALLES I MÉS ENLLÀ, PER MOSTRAR LA MAGNIFICÈNCIA DE LA CIUTAT»

cia. *Els fan soroll, nosaltres fem música i comunicació. I el soroll –ara, sí– és considerat com una agressió. Una agressió fàcilment mesurable –en decibels– però difícil de ponderar en valor patrimonial o comunicatiu. Els altres finalment fan soroll perquè no sabem interpretar què ens volen dir.*

El problema –si és que n'hi hauria molt més fàcil de comptabilitzar en unes societats tradicionals

molt més homogènies que les nostres. Com fer-ho en la nostra societat molt més oberta, complexa i multicultural? Potser la resposta ens la dona la mateixa societat tradicional: no calia conèixer el significat de les coses perquè ja les sabien. Potser no tenien escoles, però hi havia un aprenentatge continu –i un respecte sovint excessiu– per comprendre allò que formava part dels elements patrimonials de la comunitat. Potser també que moltes coses formaven part de la vida i que, per tant, no eren discutibles –com el paisatge, el temps o la

© Francesc Llop

El so de les campanes forma part del nostre patrimoni cultural. Durant segles, ha estat la manera més privilegiada de comunicar dins d'un grup. En les imatges, campaners fent sonar les campanes a la manera tradicional, de forma manual.

mateixa vida— i que calia només deixar-se dur i tractar de comprendre.

El soroll, considerat com a element patrimonial, deixa de ser una agressió per convertir-se en una forma d'expressió comunitària que no sols ha arribat fins als nostres dies, sinó que ha de ser conservada, millorada i transmesa a les generacions futures. No en va la idea del patrimoni està canviant: ja no és allò que rebem dels nostres pares, sinó més aviat allò que hem de transmetre als fills dels nostres fills.

■ EL SOROLL INTEGRA

Si altres voltes hem proposat de replegar i integrar paisatges sonors, per tractar de reconstruir els espais

sonors —entenen que un paisatge sonor no és més que una perspectiva des de la qual contemplar un fenomen complex i un espai sonor la globalitat acústica d'una societat en un espai i temps determinat— ara proposem anar més enllà... i més ençà al mateix temps: es tracta de conèixer l'altre —cada volta més pròxim i cada volta més estrany— i conèixer què vol dir amb la seua agressió sonora —què vol dir realment la seua manera sonora d'expressar-se i comunicar.

Cal, per tant, conèixer el significat dels sons produïts per cada comunitat, i integrar-lo en un *corpus patrimonial* comú. De la mateixa manera que ja es considera indispensable comptar amb els aspectes mediambientals d'un entorn, fins i tot urbà, cal integrar —o controlar, que no tot ha de ser acceptat, evidentment— els sons produïts per cada grup, en el seu context, i que signifiquen una forma de construir comunitat.

Una volta conegut, allò que semblava caòtic —i per tant sorollós: no en va la idea de soroll i de caos van sovint associades— no sols té una coherència interna; també és i significa una forma d'expressió comunitària. Coneixement que vol dir no sols anàlisi sinó també, i especialment, reconstrucció de les regles que ordenen el so i l'omplen de contingut per a la comunitat que el fa servir. I no només ens referim a les comunitats tradicionals, que ja tenen unes formes concretes d'expressar-se i de construir paisatges sonors adients: també els nous grups, des de les urbanitzacions escampades per tot el país fins a les agrupacions de nouvinguts o les noves formes d'associació.

I com és evident, no es tracta de fer estudis més o menys complexos ni tan sols de divulgar-los al més alt nivell científic. Es tracta, sobretot, de compartir aquest coneixement, de fer comprensibles les regles i normes que ordenen sorolls i silencis.

Potser per això els antropòlegs, que no som més que traductors, intermediaris entre cultures, tenim tantes coses a dir. ☺

BIBLIOGRAFIA

- LABAJO VALDÉS, J., 1984. «Paisaje sonoro de un entierro en Galicia». *Alcaveras*, 4: 11-18.
- LLOP I BAYO, F., 1996. *Opera varia*. [en línia]. Disponible en <<http://campaners.com/francesc.llop/index.php>>.
- MURRAY SCHAFER, R., 1977. *The tuning of the World*. Knopf. Nova York.
- TIerno GALVÁN, E., 1981. *Bando contra el aumento de ruidos*. [22 de juliol de 1981]. Ayuntamiento de Madrid. Madrid.
- TRUAX, B., 1984. *Acoustic Communication*. Ablex Publishing Corporation. Nova York.

Diversos articles relacionats amb reflexions i estudis sobre paisatges sonors es poden consultar, íntegres, a la nostra pàgina web <http://campaners.com/francesc.llop/>

Francesc Llop i Bayo. Antropòleg. Unitat de Patrimoni Etnològic, Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià. Generalitat Valenciana.

